

НЕГОДА М. М.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ВЗАЄМОВПЛИВ ІТАЛІЙСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ ТА П'ЄМОНТСЬКОГО ДІАЛЕКТУ

У статті розглянуто роль соціолінгвістичних аспектів у дослідженні діалектів північно-західної частини Італії, проаналізовано взаємовплив літературної мови та п'ємонтського діалекту.

Ключові слова: діалект, лінгвістична сфера, мовне середовище, народна мова, субдіалект.

В статье рассматривается роль социолингвистических аспектов в исследовании диалектов северо-западной части Италии, анализируется взаимовлияние литературного языка и пьемонтского диалекта.

Ключевы слова: диалект, лингвистическая сфера, языковая среда, народный язык, субдиалект.

Article shows the role of sociolinguistic aspects of the study of dialects of north-western Italy, it is considered an interference of literary language and the Piedmontese dialect.

Key words: dialect, linguistic sphere, language environment, the national language, subdialect.

Актуальність дослідження полягає у встановленні напрямків комплексного вивчення діалектів з урахуванням різноманітних факторів, зокрема соціальних, етнічних, культурних, чинників впливу субстрату тощо.

Метою дослідження є вивчення поняття “мови міста”, у якій співіснують, з одного боку, діалект, з іншого – італійська літературна мова.

Об'єктом дослідження є п'ємонтський діалект північно-західної частини Італії.

Предметом дослідження виступає лексика, та фонетика п'ємонтського діалекту.

Матеріалом дослідження є мовлення італійців у регіоні П'ємонт на півночі Італії.

Наукова новизна дослідження полягає у використанні комплексної методики вивчення діалектів, що дозволяє систематизувати матеріал щодо перехідних варіантів мовлення унаслідок соціальної диференціації від діалекту до офіційної італійської мови.

Контакт між мовою та діалектом може розглядатися з різних точок зору, але спершу потрібно з'ясувати ці поняття. Мова, в загальному понятті, володіє соціокультурним та політичним статусом, що охороняється державним законом, має зрозумілу та прийнятну, як на території нації так і за її межами, кодифікацію та декодифікацію, спирається на літературну традицію, закріплену історично, використовується як засіб міжрегіональної комунікації у будь-якій сфері людської діяльності. А діалекти використовуються на географічно обмежених територіях (село, місто, район), у певних сферах діяльності та переважно у розмовному варіанті. Діалект, як і мова, має свою лексичну, фонетичну, морфологічну та синтаксичну системи. Ми можемо сказати, що як мова, так і діалект, виконують однаково важливі функції, але використовуються вони для досягнення різних цілей.

Культурне та лінгвістичне об'єднання Італії, а згодом також і політичне, поширення шкільного навчання, засобів масової комунікації, збільшення переселень італійців, індустріалізація, поширення сфери обслуговування у країні, яка раніше була переважно сільськогосподарською, глобальна урбанізація сприяли прийняттю мови, як розмовного, комунікативного інструменту на однаковому рівні з діалектом, чи навіть, його заміні [1:279].

Відомо, що слова з італійської літературної мови проникають у діалект двома шляхами: діастратним (від освіченої буржуазії до менш освіченого населення) та діатопним (з міста в село).

Табл. 1. Діахронічна стратифікація діалектизмів в італійській мові

Століття	К-сть діалектизмів
—	38
XI	—
XII	—
XIII	2
XIV	3
XV	9
XVI	8
XVII	7
XVIII	8
XIX	64
XX	203

Розглянемо один з цих аспектів на конкретному прикладі, в якому італіанізація з міста Турин переходить у п'ємонтський діалект у місті Біелла. Такі слова як *nonno, sorella, zio, zia* у Турині переходять у *nonni, surela, zio, zia*. Це явище поступово поширюється і на решті території де ще використовуються укорінені діалектизми такі як: *grand, sror, barba, maḡa* [2]. Це відбувається тому що, на території між Біеллою та Турином у попередні роки відбувалася посилена індустріалізація, а також

цьому явищу сприяє присутність у Біеллі ділової буржуазії, що орієнтується на туринську модель поведінки.

Але не завжди вплив міст на села приносить у мову їх мешканців італіанізацію діалекту, наприклад, такий центр як Турин не поширює лише літературну мову на діалект П'ємонту, але й використовує діалектизми, що у розмовній мові можуть витіснити слова італійської мови. Наведемо приклади [2]:

piemontese (torinese)

[dzage]

[dorme]

[sente]

[serve]

[parte]

[mæjre]

[baje]

italiano

giocare

dormire

sentire

servire

partire

morire

bollire

Такий феномен є ще більше чітким у тих районах П'ємонту, де місцеве койне накладається на провансальську говірку на територіях альпійського підніжжя[1:282], [2]:

piemontese (torinese)

[fjoka]

[fjuk'e]

[ramasa]

[buta]

[kriŋ]

[kaws'et]

[si]

[ses]

[di]

[mezdi]

[bund'i]

italiano

neve

nevicare

scopa

bottiglia

maiale

calza

qui

sei

giorno

mezzogiorno

buongiorno

Оскільки діалекти знайшли у мові джерело власної зміни, то мова, у свою чергу, дякуючи діалектам, збагатила свій лексичний запас.

Табл. 2. Вживання діалектизмів за регіонами Італії

<i>Діалектний регіон</i>	<i>К-сть діалектизмів</i>
П'ємонтський	10
Міланський	19
Ломбардський	13
Лігурійський	7
Еміліано-романьоло	11
Венето	29
Фріульський	1
Північний	3
Флорентійський	2
Тосканський	53
Маркіджано	1
Римський	123
Лаціо	1
Центральний	1
Неаполітанський	54
Пулї	3
Калабрійський	3
Сицилійський	10
Південний	3
Сардський	7

Фактори, що зумовлюють входження слів з італійської літературної мови до діалекту, представляються різними можливими реєстрами використання, які залежать від теми розмови, комунікативного контексту, соціальної ролі мовців, намірів повідомлення, іншими словами, від різного рівня комунікації. Крім соціолінгвістичних факторів також важливу роль

відіграє стиль наданий повідомленню у відповідності до емотивного стану мовця, що може бути недбалим, швидким чи обережним, тактовним.

З погляду на те як італійська літературна мова накладається на діалект, Террачіні пропонує схему поділу слів на 5 категорій:

1. Запозичення, які з'являються через відсутність відповідного слова у діалекті. До цієї категорії входять всі італійські слова, що називають нові предмети, поняття, умови, види діяльності, які невідомі культурі діалекту. Такими словами є неологізми, якими національні мови користуються щоденно, і які виникли через зміни у культурі та суспільстві. Тому запозиченнями вважаються такі слова як: *radio, cinema, televisione, antenna* і т.д. незалежно від того, чи вони адаптуються до фонетичних умов діалекту чи ні.

2. Кальки, у яких слово не італійського походження, але має значення відповідного діалектного слова. У п'ємонтському діалекті, наприклад, між дієсловами “*ste*” *stare* та “*esi/ese*” *essere* існує така ж відмінність у значенні як і в італійській мові [3]. Та у районі Вал Ченіскія, де користуються франко-провансальським наріччям, обидва значення *stare* й *essere* виражаються лише одним дієсловом *essere* (як і у французькій мові).

3. Схрещення, коли діалектне слово і слово з італійської стандартної мови так впливають одне на одного, що з'являється нове слово, яке сприймається як менш сільський варіант слова ніж попередній.

4. Кальки, у яких відмінність від попередніх кальок полягає в тому, що у цьому випадку слово, яке використовується, має місцеве походження, але набуває іноземного значення.

5. Неперекладені на італійську мову слова, тобто такі, які описують лише місцеві явища. До цього розділу входить велика частина словника, яка вийшла із сьогоденного використання чи яка починає зникати у зв'язку зі зміною видів діяльності чи переходу до їх механізації, раціоналізації чи автоматизації. До цієї категорії

входять слова, що позначають старі предмети, вмістилища, засоби пересування селян та ремісників, назви ремесел, з якими вони були пов'язані, назви сільських осель, які сьогодні вже ніхто не буде, традиційний одяг, зміни у традиціях, у харчуванні, зникнення народної медицини... Шеуерміер у енциклопедії італійського сільського життя до 1940 року наводить думку у якій йдеться про досвід та знання, яких у останні десятиліття італійські діалекти були позбавлені.

Отже, звертаючись до цих п'яти категорій, можна встановити своєрідну ієрархію у появі італійських слів у діалектах Італії. Категорія запозичень має мінімальний супротив щодо входження слів з літературної мови чи інтернаціоналізмів до словникового складу діалектів. Категорія неперекладених слів на італійську мову має найменшу частотність використання тому, що ці слова або остаточно зникли з вжитку, або перебувають на стадії зникнення через зникнення відповідних референтів. У першій категорії кальок основне значення слова, незважаючи на переміщення до літературної форми мови, протистоїть входженню неологізмів до діалекту. У другій категорії кальок, де значення слова звужується по відношенню до своєї зовнішньої форми тлумачення слова у загальнонародній мові, протистояння мінімальне. Категорія схрещень слів є результатом інтерпретації яку дає мовець двом системам, які контактують між собою, на основі простого співзвуччя [1:300–302].

У лексико-семантичних структурах діалектів, згідно з причинами змін, можна виокремити три різні випадки. Перш за все, прийняття лексичних італіанізмів може призвести до нівеляції семантичних розрізень, які існували раніше. Також, може трапитися, що слово з літературної мови принесе за собою лексичну відмінність, де раніше її не існувало. І зрештою, італіанізована інновація може спровокувати семантичну специфікацію діалектного слова. Так, як зазначає Грісет, у лінгвістично провансальських долинах регіону П'ємонт, дієслово

[*bryz'e*] [2:40] замінило у загальному значенні дієслово *bruciare*, а місцеве дієслово [*kərm'a*] [2:40] (від латинського *cremare*) все ще продовжує існувати з єдиним значенням “горіти без полум'я”.

Дія італійської літературної мови на діалекти не закінчується лише модифікаціями, які вона накладає на діалекти. Посилаючись на ситуативний контекст, розглянемо різні способи, які використовувались для привертання уваги незнайомої людини. У регіоні Чочарія у 50-х рр.. жінка похилого віку звернулася б як *cristiano!* [*kristjanə*], а у Турині таке звертання виглядало б як *muns'yu!* [2:38], у регіоні Тоскани [*o kwel sij:ore*]. Ці такі різні способи звертання у певних ситуаціях можуть стати джерелом непорозуміння, так як і використання звертання на “ти”, яке є нормою для південних діалектів і неприпустимим у певних діалектах для інших регіонів Італії. Правила, якими традиційно користуються у цій ситуації увійшли в користування з мовного стандарту італійської мови, навіть якщо вони не співпадали з формами звертання, що використовувались у регіоні. І як результат ми спостерігаємо їхнє загальне оновлення.

У таких випадках використання однакового варіанту слова чи виразу є результатом італіанізації діалектів. Так, сьогодні звернення *signora* чи *signore* не несуть за собою ніяких відтінків у значенні, які були притаманні у минулому, тому що змінилися відносини між різними соціальними верстами населення.

Іншою проблемою такого ж плану виступає жестикуляційне мовлення, яке часто різниться від одного регіону до іншого. Наведемо простий приклад, заперечення, крім заперечних часток *no*, *non*, виражається також різною жестикуляцією: на півночі і в центральній Італії голову повертають горизонтально; а на півдні голову піднімають, губи виставляють вперед, а у випадку сильного заперечення, жест супроводжується звуком коли кінчик язика вдаряється об зуби [1:302].

ЛІТЕРАТУРА

1. *Grassi C.* Italiano e dialetti/ *Sobrero A.*// Introduzione all'italiano contemporaneo. La variazione e gli usi. – vol. 2. – 2006. – P. 279 – 310.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

2. *Fiabe italiane*/ [raccolte dalla tradizione popolare durante gli ultimi cento anni e trascritte in lingua dai vari dialetti da Italo Calvino]. – Torino : Einaudi, 1956. – Volume primo. – 448 p. 3. *Pasquali G.* Nuovo dizionario piemontese/ Giovanni Pasquali. – Torino : Libreria editrice di Enrico Moreno, 1869. – 621 p.